

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Energetická chudoba v Česku

Workshop MPSV

Pardubice, 30. listopadu 2017

Agentura
pro sociální začleňování

www.socialni-zaclenovani.cz

Zaměření prezentace

- Propojování „sociálního“, „energetického / ekonomického“ a „environmentálního“ světa
- Představení a definice energetické chudoby
- Rozsah energetické chudoby v Česku
- Situace vedoucí k energetické chudobě
- Nástroje pro řešení energetické chudoby
- Výzvy pro další řešení

Energetická chudoba

- Energy poverty, fuel poverty, energy vulnerability
- Domácnosti vysoce zatížené výdaji na energie (Británie – hranice 10 % výdajů domácnosti)
- Domácnosti žijící zcela bez přístupu k energiím (absence infrastruktury, odpojení od dodávek)
- Domácnosti, které si nemohou dovolit dostatečně vytápět svůj byt (nízká teplota v zimě)
- Domácnosti, které si nemohou zajistit sociálně a materiálně nezbytnou úroveň energetických služeb

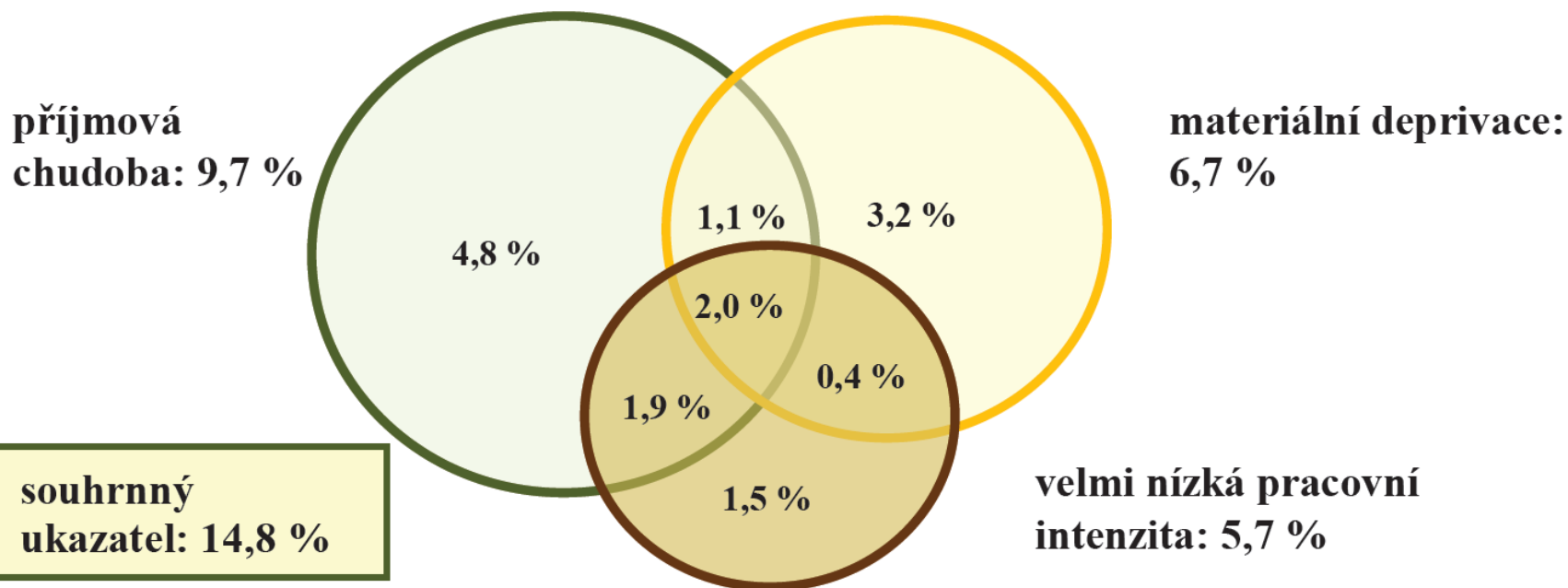
Struktura spotřeby domácností v ČR

- Statistika rodinných účtů podle ČSÚ (2016)
- Bydlení, voda, energie, paliva: 20,8 %
 - Nájem, bšžná údržba, oprava – 7,4 %
 - Vodné, stočné, další spojené služby – 2,4 %
 - **Energie, paliva – 11 %**
- K tomu bytové vybavení, zařízení domácnosti, opravy: 6,1 %
- Energie v domácnosti v průměru stejně významné jako veškeré náklady na dopravu (nákup a provoz dopravních prostředků, jízdné) – 11 %

Energetická chudoba vs. zranitelnost

- Chudoba jako zažívaná realita
 - vysoký podíl energií na nákladech domácností (11%)
 - malý podíl domácností indikujících nemožnost dostatečně vytápět svůj byt (2016: 3,8 %, 2014: 6 %)
- Zranitelnost jako slabina, hrozba vzniku chudoby
 - Citlivost – vysoký domácností má problém uhradit mimořádný výdaj ve výši 10 000 Kč (2016: 32 %, 2014: 40 %)
 - Kritičnost – nedoplatky za energie často mezi klíčovými událostmi na cestě do sociálního vyloučení

Graf 1.1: Souhrnný ukazatel rizika chudoby nebo sociálního vyloučení v roce 2014 (%)

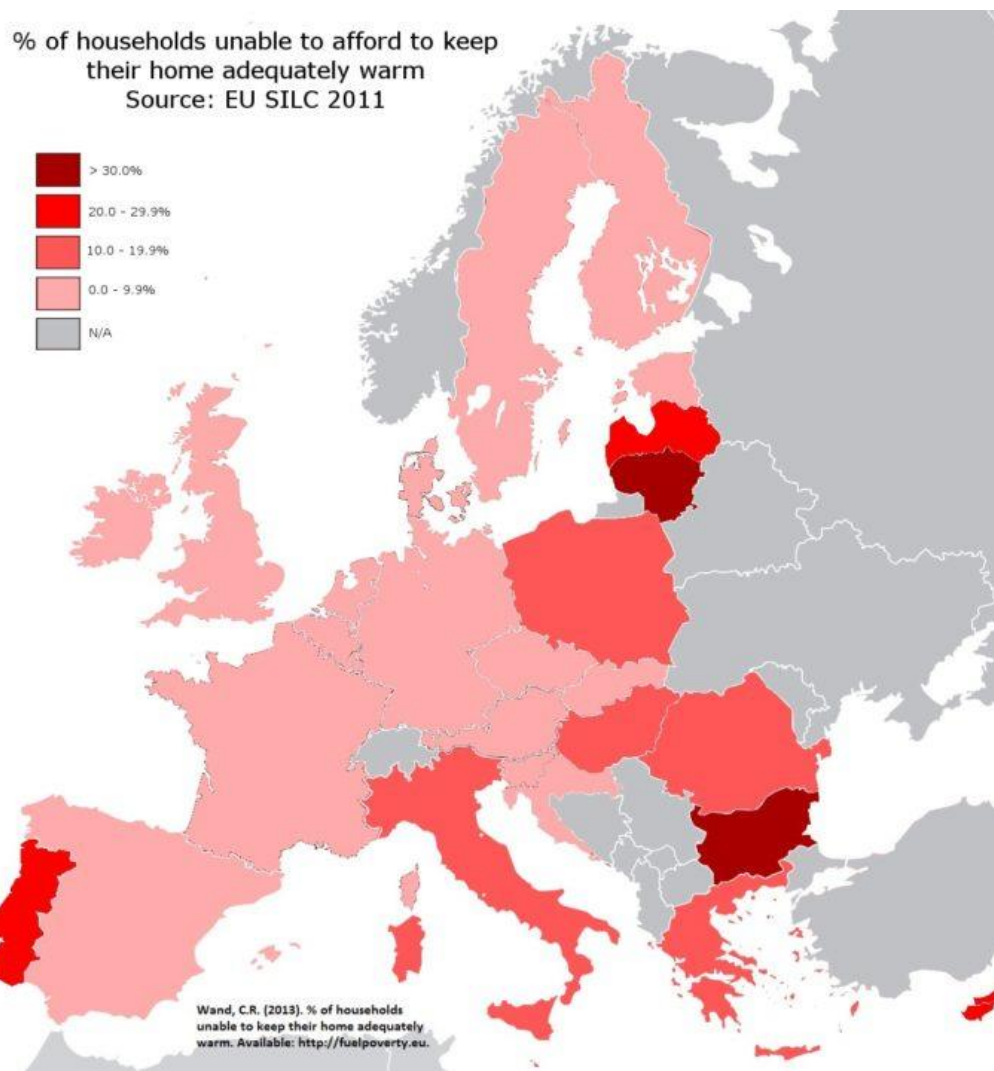

Zdroj: Šetření ŽP 2014, výpočet autorů.

(Večerník, Mysíková 2016)

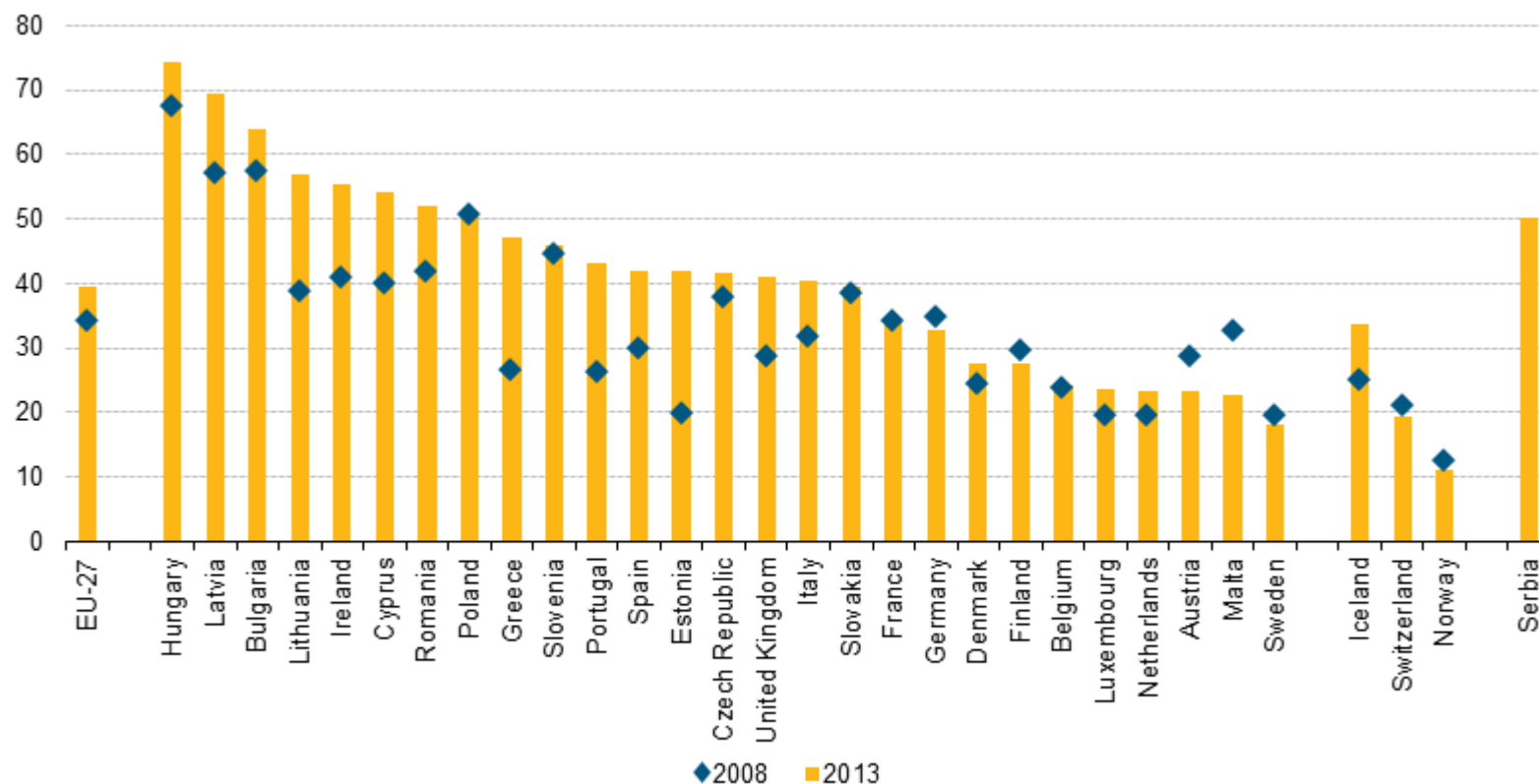
Chudoba – neschopnost vytápět byt

- Available: <http://fuelpoverty.eu>

Zranitelnost – problém s nečekaným výdajem

Důsledky energetické chudoby

- Život bez energie – infrastrukturní vyloučení – nemožnost vykonávat základní činnosti, nebo jejich extrémní časová a fyzická náročnost
- Krátkodobé a dlouhodobé zdravotní dopady nízkých teplot (subjektivní, objektivní)
- Vedle udržení tepla v zimě je důležité také zabránění přehřívání v létě
 - Tepelná vlna v létě 2003 zvýšila úmrtnost v Evropě až o 70 000 osob (vysoká teplota v bytech)

Špatný zdravotní stav

Int. J. Environ. Res. Public Health 2017, 14, 584

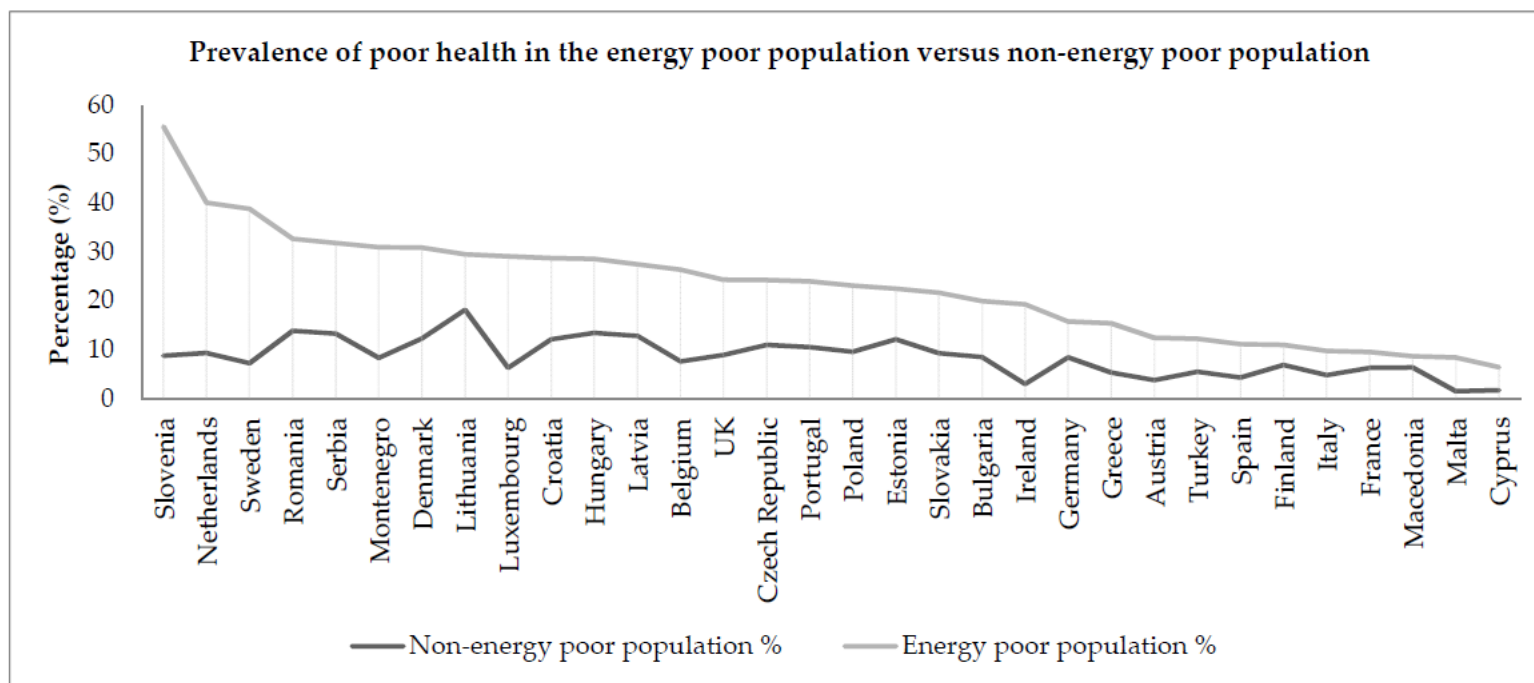

Figure 1. Line graph showing the prevalence of poor health among the energy poor and non-energy poor populations across 32 European countries.

Deprese

Int. J. Environ. Res. Public Health **2017**, *14*, 584

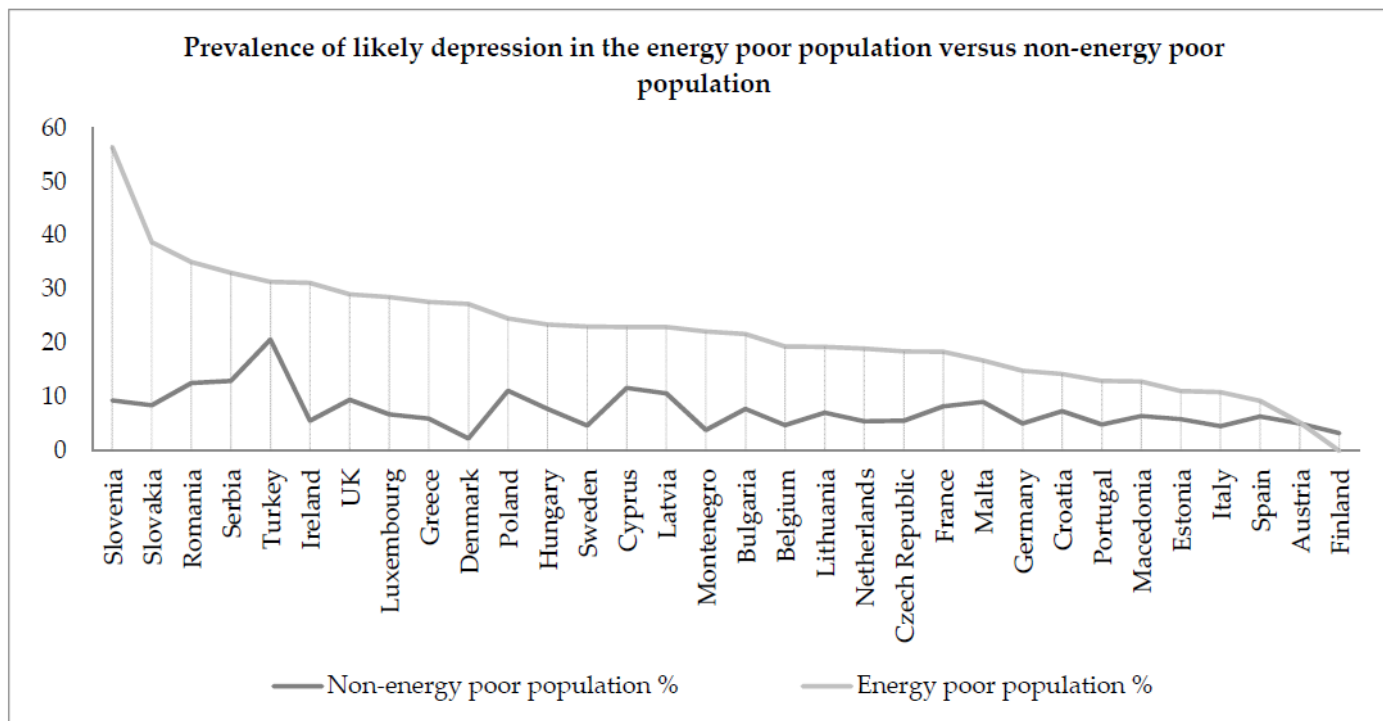

Figure 5. Line graph showing the prevalence of likely depression among the energy poor and non-energy poor populations across 32 European countries.

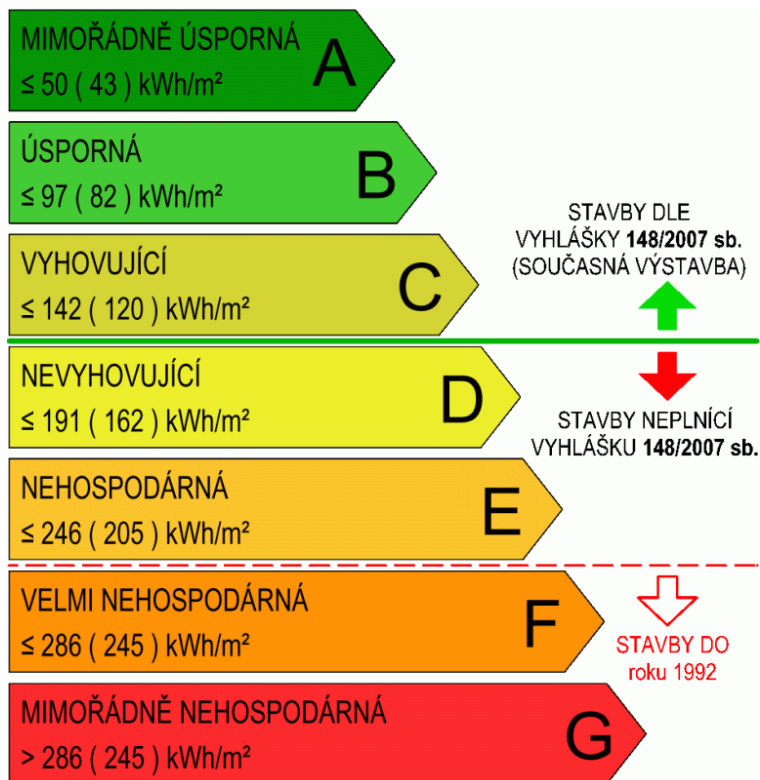

Cesta do energetické chudoby

- Souhra řady okolností, které spoluvytvářejí energetickou chudobu a zranitelnosti
- Příjem domácnosti (+ dávky nebo exekuce)
- Náklady na bydlení (vlastnické s/bez hypotéky, nájemní, družstevní)
- Cena energií (různá média a jejich územní rozdíly, tarifní podmínky, nekalé praktiky)
- Energetická účinnost (stav domu, otopné soustavy, velikost bytu, potřeby domácností)
- Potřeby a praktiky domácností (zdravotní stav, využití času, životní styl, zvyky a preference...)

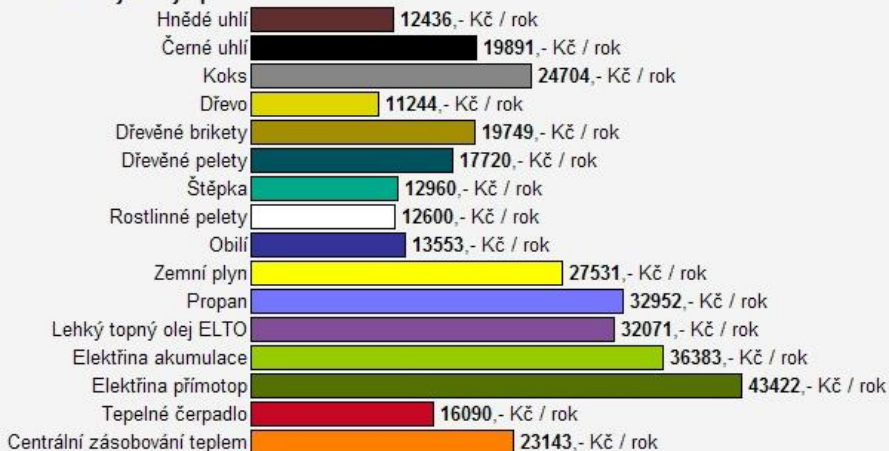
Stav bytového fondu

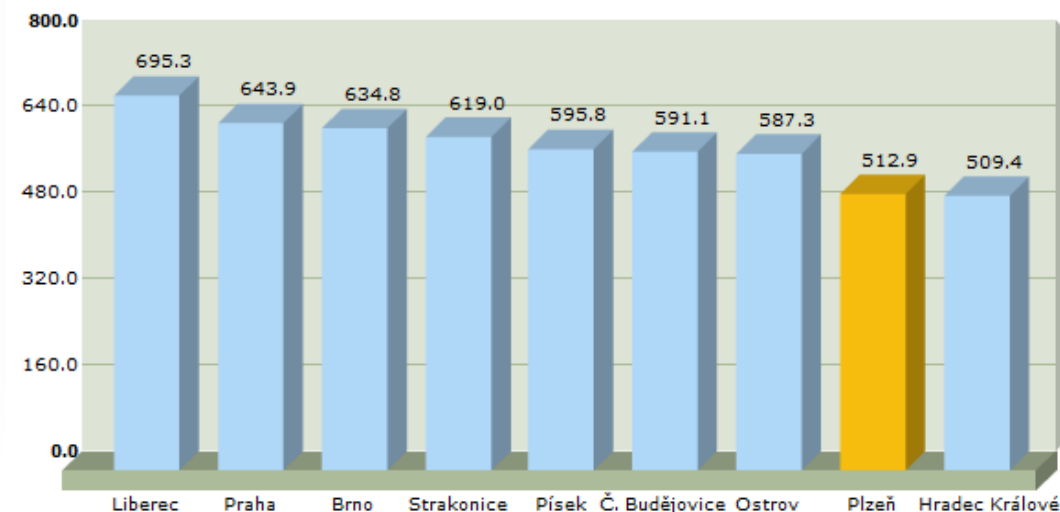

Náklady na energie

Náklady na vytápění:

Bežná domácnost, náklady na elektrinu (2500 kWh)

Energetická chudoba - shrnutí

- Zastřešující označení pro situace, kdy má domácnost problémy spojené se zajištěním tepelného komfortu, nebo je těmito problémy ohrožena
- Pomezí sociální, ekonomické a environmentální oblasti a významné odlišnosti v prostoru
- Nejednoznačná situace v Česku
 - nízká míra (obecné) chudoby,
 - nízký podíl domácností indikujících problémy s energií
 - výrazně vyšší zranitelnost domácností (rezervy, zadlužení, exekuce)
 - vyšší podíl energií na celkových nákladech domácností

Energetická zranitelnost běžné domácnosti

- Ukončení pracovní aktivity, přechod do (starobního) důchodu
 - Průměrný důchod zhruba 50 -55 % průměrné čisté mzdy (dle dalších okolností zaměstnance)
 - Případné další zdroje (penzijní připojištění, úspory)
 - Pokles nákladů (doprava, oblečení) i (ne)finančních benefitů spojených se zaměstnáním
 - Větší množství času tráveného doma – zvýšená spotřeba vody, tepla, energie na vaření apod.
 - Zvýšená potřeba energie (zdravotní stav)

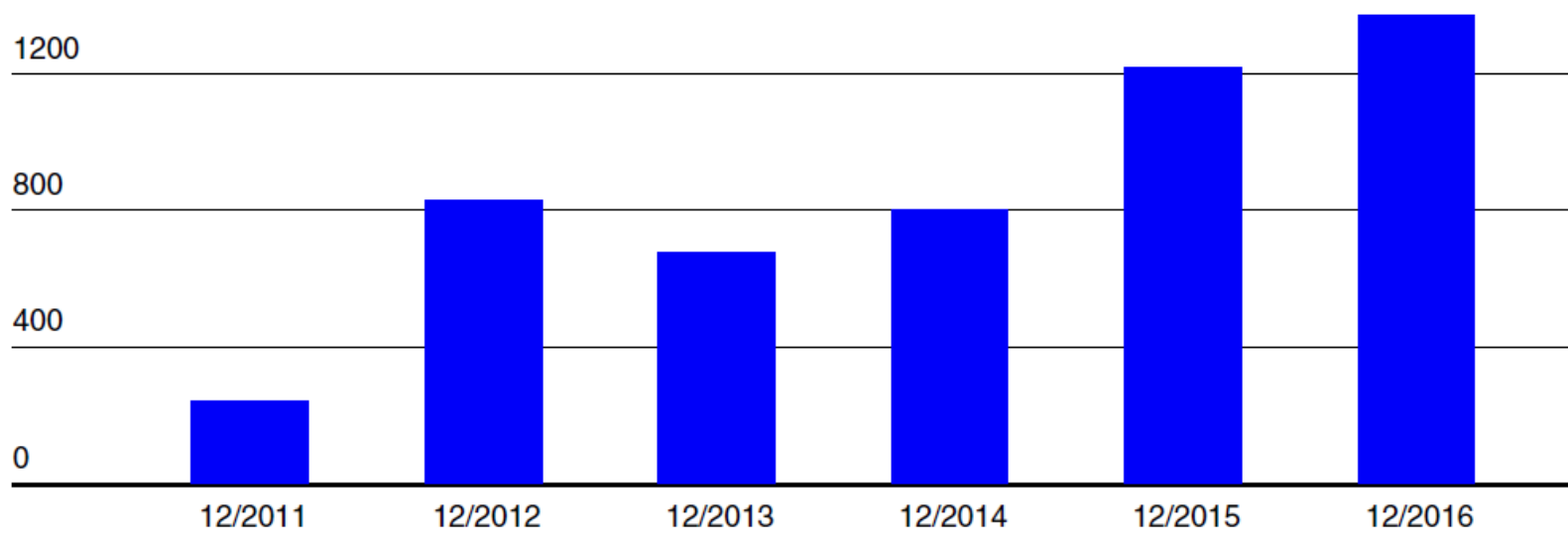
Energetická zranitelnost běžné domácnosti

- Mladá rodina se dvěma příjmy, narození dítěte
 - Pokles pracovních příjmů po dobu mateřské a rodičovské dovolené, částečná kompenzace daňovými slevami nebo přídavky na děti
 - Nové náklady na potřeby dítěte
 - Zvýšené náklady na provoz domácnosti – zpočátku téměř permanentní přítomnost doma
 - Zvýšená potřeba energie (teplo, praní, vaření)

Kdy se narodil můj syn?

Vývoj spotřeby elektřiny v odběrném místě energie v kWh

Nízkopříjmové domácnosti

- Domácnost v hmotné nouzi (dlouhodobě nezaměstnaní, pracující chudoba – práce blízko minimální mzdy a větší počet dětí v domácnosti)
 - Spíše horší parametry bydlení a vybavení domácnosti, energetická náročnost
 - Minimální až žádné finanční rezervy na pokrytí mimořádných výdajů
 - Omezená možnost investovat do energetických úspor (žádné vlastní zdroje, nízká bonita pro banky)
 - Spíše malé benefity z dosažených energetických úspor (úspory = snížení výdajů = snížení dávek na bydlení)

Situace a strategie domácností

- Různorodé kvalitativně popsané strategie domácností (neznáme rozšíření těchto praktik)
 - Domácnost platí řádně za energie, výrazně šetří na jídle a v případě nedostatku prostředků nezaplatí nájem (odpojení je rychlejší, než vystěhování)
 - Domácnost topí samozásobitelsky získávanými pevnými palivy (dřevo z vlastního lesa, sběr klestu)
 - Domácnost v zimě využívala a lokálně vytápěla jen část bytu, po investici (zateplení a ústřední topení) se jí zvýšily celkové náklady
 - Domácnost využívá starý (neúčinný) kotel a odkládá jeho údržbu/výměnu – zvyšující se riziko požárů a dalších nehod

Situace a strategie domácností

- Různorodé kvalitativně popsané strategie domácností (neznáme rozšíření těchto praktik)
 - Pronajímatel v domě vybírá zálohy na vytápění a ohřev teplé vody pevnými palivy, ale topí jen minimálně
 - Majitel neudrhuje bytový dům (bez dveří, oken), nájemníci vytápějí přímotopy části svých bytů, majitel odpojil na podzim vodu
 - Domácnosti z azylového domu/ubytovny byl nabídnut sociální byt, při nastěhování má problém uzavřít smlouvu o dodávce elektřiny kvůli předchozím dluhům
 - Domácnost uzavřela smlouvu s novým dodavatelem energie, musela zaplatit poplatky předchozímu dodavateli a v důsledku prodělala

Možnosti řešení energetické chudoby

- Pasivní řešení (zmírňování následků): dilema podpory nabídky vs. podpory poptávky
 - Sociální tarif (snížení cen energie pro vybrané skupiny)
 - Sociální transfery (dávky na bydlení v dostatečné výši umožňující hrazení nákladů na energie)
- Aktivní řešení (odstraňování příčin): „inovativní“ nástroje a zajištění energetické účinnosti
 - Zacílené poradenství a pomoc s úsporami energií
 - Financování energetických úspor pro nízkopříjmové skupiny (dotace, zvýhodněné úvěry)

Dávky na bydlení

- Normativní náklady na bydlení – průměrné náklady podle velikosti domácnosti a velikosti obce
- Příspěvek na bydlení – celkové příjmy vs. celkové náklady (nerozlišuje se struktura) za uplynulé tři měsíce
- Doplatek na bydlení – náklady za běžný měsíc, nově zastropování nákladů podle dílčích položek (místně obvyklé ceny a normativní spotřeby)

Dávky: zálohy vs. vyúčtování

- Dávky na bydlení podle měsíčního nájmu a záloh za služby, povinnost předkládat roční vyúčtování – zohlednění přeplatků a nedoplatků
- Nedoplatek – obvykle není hrazen zvláštní dávkou, jako zvýšení nákladů se promítne do budoucí výše příspěvku na bydlení
- Přeplatek – chápán jako „příjem domácnosti“ ovlivňující nároky na dávky, snížení až ztráta dávek, resp. rozkolísání celkových příjmů domácnosti

Možnosti úspor za energie

- Obvyklá doporučení:
 - Nové úsporné žárovky
 - Nové ledničky, pračky, myčky, sporáky, trouby
 - Podlahové vytápění
 - Termostatické ventily
 - Inteligentní regulace vytápění
 - Poloha topení v místnosti
 - Nová okna a dveře
 - Zateplení stěn, stropů, střech

Bariéry úspor za energie

- Nízká flexibilita – náklady na změnu, regulace
- Bludný kruh: špatný stav „infrastruktury“ – vysoké provozní náklady – nedostatek prostředků na investice
- Nájemní bydlení – investiční náklady vlastníka, provozní úspory nájemníka
- Dvousložkové ceny (fixní a variabilní náklady) – uživatelsky lze ovlivnit jen část plateb
- Rozúčtování nákladů v bytových domech – tendence k nivelizaci nákladů i spotřeby
- Technická změna vyžaduje také změnu chování

Podpory úspor za energie

- Férové ceny, ochrana spotřebitelů
- Investiční podpora pro bytové domy (IROP) nebo rodinné domy (NZÚ, kotlíkové dotace)
 - Dotační nástroje, kofinancování jako bariéra
- Omezená neinvestiční podpora, poradenství
 - technické řešení vs. uživatelská změna domácnosti
 - potenciál sítě EKIS
- Investice do energetických řešení pro nízkopříjmové domácnosti
 - Pilotní projekt (město Litoměřice)

Řešení energetické chudoby: výzvy

- Obecně vyšší zatížení domácností výdaji na energie vs. nízká míra energetické chudoby – potřeba šířeji i úzce cílených nástrojů
- Od pasivních opatření (dávky) k aktivnímu řešení problémů domácností s ohledem na jejich potřeby a možnosti
- Od izolovaných aktivit k propojení environmentálních, sociálních a ekonomických zájmů a opatření

Prostor pro diskuzi

matousek.roman@vlada.cz